

PETRIĆEVO KRITIČKO ČITANJE PETRARKINA SONETA »ŽDRIJELO I SAN«

Ljerka Šifler-Premec

PRISTUP

Interes za književnu pojavu Francesca Petrarke, koji se tokom višestoljetne hrvatske književne tradicije raznoliko prezentirao u obliku prijevoda, kritika, studija i napisa nalazeći plodno tlo spekulativnih sastavnica i rastvorbi književno-filozofskih ideja, bilježi niz imena. O Petrarki pišu književni povjesnici, kritičari, interpretatori,¹ petrarkolozi. Među prvim petrarkolozima u nas jest i Franciscus Patritius (Franjo Petrić), koji se na svom putu prosudbi vrijednosti susreće i s književnim tekstom F. Petrarke.

U eksplikaciji sedmoga soneta *Rasutih rima*, soneta *La gola e 'l somno*, Petrić će sabrati svu svoju energiju kritičkog duha, ulazeći u intimu Petrarkine lirike.

Duhovno budan i oprezan u razmatranju idejne osobnosti, unutarnjeg bića Petrarkine lirike, Petriću Petrarca postaje modelom izgradnje vlastitih normativnih koncepcija pjesničke umjetnosti, pa dalje i kritike približene kulturi njegova vremena. I više od toga, Petrarca je za Petrića izazov i poticaj intelektualnom razumijevanju, pripomoć i nužno izvorište u početku njegova stvaranja kritičke teorije. Petrićevo tumačenje Petrarkina soneta stoga valja čitati kao osebujan pogled na pjesnički jezik kao prenosnika ideja.

Analitička sposobnost spojila se ovdje s Petrićevom istraživačkom znatiželjom i kritičkim duhom. Kroz apologiju pjesništva, vjerno renesansnom mitu o pjesniku i pjesništvu kao izvorištu filozofije, Petrić svojim pristupom Petrarkinu pjesništvu pa i Petrarki kao spekulativni ocjenjivač razotkriva, upravo zasniva *znanstveni govor o književnosti i književnoj svijesti* kao pogledu na svijet, o književnosti kao organizmu, izrazu duhovnog ustroj-

¹ Vidi: Čale, Frano, *Petrarca i petrarkizam* (u: Petrarca, Kanconijer, Liber, Zagreb-Dubrovnik, 1974. (Usporedi: Petrarca i petrarkizam u slavenskim zemljama, Radovi međunarodnog simpozija 1974., Zagreb-Dubrovnik 1978, posebno Muljačić Žarko, »Petrus Sta(n)cus de Ragusio«, komentator »Kanconijera«.

stva. Razlučujući sustavnost pjesničkoga govora, Petrić se ustavlja nad strukturom idealiteta Petrarkinih simbola. Kušajući korespondirati s izvornim *smislom* teksta, Petrić kuša *otčitati sistem znakova* koji sakriva (to se pokazuje jasno iz Petrićeva teksta) Petrarkin sonet. Uspostavljajući prisan i neraskidiv odnos riječi i ideja na osnovi odnosa filozofije i pjesništva, ne odnosa koji jedno izvodi iz drugoga, već uspostavljajući jedan *krug pojmovnog* (u kojemu se jednakomjerno prožimaju ta dva oblika, prelazeći jedan u drugi), Petrićevo *čitanje (la lettura)* Petrarkina soneta sadrži u sebi njegovu koncepciju *biti pjesništva* (samobitno zbivanje ideje), s jedne strane, kao i intelektualnu usmjerenost, refleksiji pjesništva koje u sebi krije više slojeva značenja, s druge strane. Pjesništvo postaje i ono je za Petrića mjesto jedinoga mogućeg susreta jezika s apsolutom. Petrića zaokuplja želja za potpunim približavanjem *biti jezika*. Događanje pojmovnog iskazuje se preko jezika. Bit onoga što iskazuje pjesništvo udaljuje se od doživljajnosti pjesništva, govor pjesništva govor je duha.

Baveći se tekстом, planom smisla iskazanog, njegova predodčenog, Petrić raščlanjuje kategorije, operirajući pojmovima transcendirajućeg jezika, kreće se u atmosferi višesmislenoga bića pjesničkog, rastvara ono što objedinjuje i podržava cjelinu soneta, otkrivajući pojavnost simbola i metaforičnosti u pjesnikovu jeziku. Čuvajući bliskost s idealnim Petrarkina soneta, s njegovim sadržajnim središtem, Petrićeva atomizacija filozofskog zdanja Petrarkina soneta pokazuje moć i plodnost Petrićeva duha, to je ilustracija Petrićeva erosa interpretiranja, pokušaja znanstvenog komentiranja teksta. Na taj način on unosi svjetlost u tkivo Petrarkina soneta, metodološki razvijajući svoju namjeru i stav, upravo dijaloški susret s iskustvom pisca i njegovim svijetom vrijednosti. Petrićev komentar na taj način postaje kritikom i povratno, kritika prelazi u komentar, jer iznova rastavlja, raspoređuje, sastavlja, prati tekst. Pišući, opisujući tekst, nadopisujući ga, Petrić mu se približava, traga za smislom. U vjeri da je taj s onu stranu jezično-evidentnog, Petrićev govor o Petrarki postaje govorom o razumijevanju Petrarke, odnosno njegove pjesme. Očit je pokušaj Petrićev upotpuniti smisao i značenje soneta, analizirati njegov odnos s filozofskim pozadom, otvoriti sadržaj čitateljskoj publici, približiti ga ovoj.

Upotpunjujući smisao Petrarkina soneta *Ždrijelo i san*, jednoga od misaono najbogatijih soneta u *Rasutim rimama*, Petrić rastvara sadržaj pjesme i kroza nj obzor izvan iskazanog.

Analizirajući stih po stih Petrić uspostavlja odnose značenja, stvara ih iznova kritičkim čitanjem, razotkriva filozofsku prirodu pjesničkog osjećaja.

Čitalac i pjesnik korespondiraju. Petrićev komentar sadrži neke bitne konstituense njegove filozofije uopće, njegova ana-

litičkog nerva, odaje prije svega zadivljena, pažljiva i učena čitaoca koji od pjesništva traži da pruži znanje, obogati spoznaju, prenese istinu i mudrost. Kako pjesništvo čuva u sebi najviše principe, ono kao oblik intelektualnoga traganja traži dosluh u finih duša. Petrićeva koncepcija pokazuje njegov aristokratski ukus koji traži pjesništvo kao oblik filozofskog mišljenja o univerzalnom znanju.

Vrijeme nastanka ovoga Petrićeva komentara (1552. godina, kada piše i svoj *Govor o različitim pjesničkim zanosima*) vrijeme je njegova padovanskoga studija platonizma. Petrićev mladenački spis već u sebi krije zametke njegovih kasnijih shvaćanja pjesničkoga jezika i značenja pjesništva općenito, koje će posebice razviti u svojoj *Poetici* pa i *Retorici*, ali jednako tako i u polemici s Tassom.

U Petrarkinu sonetu Petrić nalazi bogat izvor i poticaj za analizu složena aparata Platonove koncepcije pjesništva, a u Petrarkinoj humanističkoj kulturi i njegovoj ljubavi prema antici Petrić nalazi uporište za svoje spekulacije o platoničkoj filozofiji, teorijsko-gnoseološkim problemima, nauku o idejama.

Komentar, izlaganje Petrarkina soneta jest dakle prva u nizu Petrićevih »poetikoloških« analiza. Petrarca je tu protumačen, objašnjen i izložen Platonom (»Il Petrarca essere Platonico e scrivere la maggior parte de' suoi concetti à modo di Platone«, p. 56). Platon je dakle pretpostavka pristupa Petrarki i njegovu razumijevanju. Iz sustava teološke poetike u kojoj se sretno povezuju teologija, filozofija i pjesništvo, i postavke po kojoj su najstariji pjesnici bili filozofi, Petrić u Petrarkinu sonetu traži smisao i cilj same filozofije (»Voglio dire in fine che per lo studio della filosofia e per la cognitione delle cose che da lei appariamo possiamo ancor noi divenir profeti, come divenne e Mercurio e Orfeo e Hesiodo«, p. 66).

Petrićev komentar je, možemo reći, malo filozofsko djelce, izložak njegova shvaćanja platoničke filozofije kao i njegova cjelokupnoga filozofskog i teološkog stava. Njegova kritika tematska je kritika, predstava ideja i simbola pretočenih u lirsko tkivo Petrarkine poezije.

Petrićeva analiza soneta

La gola e 'somno et l'otiose piume
anno del mondo ogni vertù sbandita,
ond' è dal corso suo quasi smarrita
nostra natura vinta dal costume;

et è sí spento ogni benigno lume
del ciel, per cui s'informa humana vita

che per cosa mirabile s'addita
chi vòl far d'Elicono nascer fiume.

Qual vaghezza di lauro, qual di mirto?
Povera et nuda vai philosophia,
dice la turba al vil guadagno intesa.

Pochi compagni avrai per l'altra via:
tanto ti prego piú, gentile spirto,
non lassar magnanima tua impresa.

Zdrijelo i san i danguba sred perja
svaku su krepost prognali sa svijeta,
pa nam je narav na stranpuće snijeta,
s njena je tijeka loš običaj stjera;

i tako zgasnu svaka blaga vjera
u svjetlo s neba što nam život preta,
da poput stvari čudesne se sreta
tko rodit rijeku s Helikona smjera.

Tko želi mirtu, tko još želi lovor?
»Bijedna i gola, ti, mudrosti, bježi«
takav je mnoštva pohlepnoga govor.

Drugim ćeš putem imat malu družbu:
stoga te molim, ljupka dušo, teži
da veličajnu ne napustiš službu.²

Petrić svoju analizu Petrarkina soneta (»alto e misterioso«) naziva *čitanjem*.^{*} Ono to u prvoj svojoj namjeri i jest unekoliko ako nije ujedno i *upotpunjavanje* teksta, njegovo pojmovno razlučivanje i opisivanje. Petrićevu *interpretaciju* Petrarkina soneta bit će zanimljivo promatrati kao svjestan pokušaj usmjeravanja i sustavnoga produbljivanja njegova misaonoga toka koji u sonetu nalazi svoj odslik. Obraćajući se Herkulu d'Este, pri kraju svoga razlaganja Petrarkina soneta, Petrić kaže: »Siguran sam da će ono biti novo i neobično većini onih koji drže da doista razumiju Petrarku, idući uhodanom stazom, zajedničkom svima« (p. 69, pr. Lj. Š. P.).

Analizirajući sonet kao tajnu platoničke filozofije i teologije (»pieno di secreta e profonda Platonica filosofia i theologia«, p. 56), Petrić razrađuje elemente platoničke filozofije.

² Prev. Mate Maras, ib.

* Lettura sopra il sonetto del Petrarca ..., Venetia 1553.

Ponaajprije, simboli *ždrijeta (grla, pohlepe)* i *sna* prevode platoničke koncepte razdiobe duše na vegetativnu, senzitivnu i razumsku, konkretno suprotnosti kontemplativnih vrlina, znanja, mudrosti, intelekta s jedne, i požude, s druge strane. Pohlepa sprečava duševne vrline i negira spoznaju, dok *san* predstavlja senzitivnu, iracionalnu dušu. Pitanje o spoznaji svijeta Petrić postavlja u obliku filozofske rasprave, komentara Platona, kao i otvorena distanciranja od stava o duhovnoj uzaludnosti filozofskoga mišljenja. Sadržajem soneta (nagovor prijatelja da se bavi filozofijom i pjesništvom) izravno se poslužio Petrić kako bi opravdao zahtjev razločnosti i potrebe filozofiranja, pitajući o smislu studija filozofije, tog »najdragocijenijeg, kako sâm kaže, i »najbogatijega ploda« (frutto pretiosissimo e il richissimo), izrije- kom se zalažući za *realizaciju* filozofije, a protiv njena svagdanje- ga, vulgarnoga razumijevanja. Instrumenti te realizacije jesu *po- tencije duše*, kako ih naziva Petrić, prenoseći time izravno Aristo- telov pojam *facultates animae*, odnosno *intelekt* i *volja*, a ove Petrić slikovito uspoređuje s nogama kojima čovjek stupa trno- vitim putem spoznaje. (»Ipak, ovih je malo, jer je malo onih koji posjeduju tu vještinu prilagoditi se nogama. I jer se većina ljudi pomirila s time da podnosi težinu materije i ide širokim putem, ali postoji i onaj drugi put, kojim koračamo mi na tom hodočašću, a on nas ne privodi zemlji, nego se sve više i više udaljujemo od nje, nego nas vodi vječnom i ubogom progonstvu. Ovim je uvijek koračala većina živih, odbijajući napor da se uspi- nje onim drugim, s tolikim teretom materije, i zato je lakše su- sresti čovjeka na tom tako prostranom i širokom putu, u tmuni ovoga života, negoli na drugome. I zato je Petrarca pokazao svo- me prijatelju kako svi idu širokim putem, putem neznanja i ma- na«, p. 68, prev. Lj. Š. P.).

Iz osnovna određenja filozofije kod Platona kao kretanja ka višem obliku života i upoznavanja vječnih ideja, Petrić će izložiti Petrarkin sonet s pomoću neoplatoničke koncepcije duše i intelek- ta, smatrajući da ih i Petrarca koristi u tom smislu. Besposlica i nehat, zato kazuje Petrarca, istjerali su svaku *krepost* iz svi- jeta. Prema učenju antičkih teologa o četiri svijeta gdje maleni svijet ljudske sfere, odnosno nesavršenost ljudske prirode povlače za sobom razum i volju, Petrić gradi elemente vlastita zdanja učenja o padu ljudske prirode i dobrote i tako interpretira i sli- jedeće Petrarkine stihove:

»i tako zgasnu svaka blaga vjera«.

»U svjetlo s neba . . .«, nastavlja svoje tumačenje Petrić, iska- zuje dramu filozofske svijesti, krizu filozofije, kada postaje »čudno, ako tko govori ili piše filozofijski«. Kriza filozofijske misli pokazuje se s iščezlošću nebeskih svjetala, luči. Nebo je,

i tu Petrić već razvija svoju neoplatoničku koncepciju, oživljeno razumskim dušama koje su utisnute u ljudske duše. Tu je sadržana ideja kasnijih Petrićevih preokupacija odnosa duše i uloge prirodne i natprirodne svjetlosti, njegove podjele na *lux* i *lumen* («il lume naturale e il soprannaturale, de quali l'anima nella sua creatione è dal suo fattore ornata e fatta lucida»). Impresije su svjetlila, luči, («perchè la forza loro, dall'anime sferali, per gli corpi luminosi, de gli orbi, passa nel vehicolo dell'anima nostra», p. 62). Duša sama, posrednik je između tjelesnih i netjelesnih supstancija («et quando dico anima, voglio che si intenda una sostanza mezzana, tra le cose corporali e incorporali», p. 65).

Te su luči, međutim, ugašene. Petrić tako interpretira Petrarkin iskaz kritičkog duha, kritičkog stava prema njegovu dobu, rasapu vrijednosti. Petrarca govori o neuku svijetu kojemu je sve što je spekulativno isprazno, na koji više ne djeluju utjecaji viših sfera.

Petrić se ovdje osvrće i na Aristotelovu koncepciju po kojoj se elementarni svijet ravna prema nebeskom koji na onaj djeluje svjetlom i kretanjem. Ali Petrarca, budući platonik, smatra Petrić, svojim stihovima razvija svojevrsno tumačenje ljudske duše koja otpočetka prima utiske od svjetske duše. Našu je dušu, dakle, stvorio inteligibilni svijet. Čim su duše rođene, one dobivaju krila, omotane su zračnim ovojem i, krilate, silaze među elemente, pa tako i u materiju, ljudsko tijelo. I sâm intelekt je krilat («intelletto solo... è quello che propriamente si può dire alato»). U tom smislu je istumačen upravo i stih Petrarkin «Svjetlo s neba što nam život preta» (p. 62).

Sfera razumskog pretpostavlja dušu, ona je, augustinovski mišljeno, izraz i sustav spoznaje. Razum postaje jednako govorom rječitosti a ova jest dokazom njegove univerzalnosti («rijeka s Helikona»).

Teologijsko-filozofijski sintetizirajući Platona i Augustina, Petrić u Petrarki nalazi koncepciju uma koji spoznaje i prima i ima mogućnost teorijske spoznaje, postajući prebivalištem Ideja, mudrosti i znanja. Petrićeva se raščlamba kreće unutar dvije razlike: svjetske tvari i materije, zbilje, razlike svjetala mudrosti i zgaslih svjetala znanja. Tragajući za eshatološkim smislom ljudske sudbine i ukazujući na skepsu u svemoć znanja kao i ljudske potrebe za mudrošću Petrić će postupno prodirati u slojeve Petrarkine lirike, tumačeći njegove predstave nebeskog i zemaljskog, vječnog i prolaznog, koncepcije filozofije i svagdanjega života.

I kasnije, u svojim dijalozima o povijesti, posebice u trećem dijalogu, s mnogo autobiografskih podataka, Petrić će, govoreći o utjecaju koji je na njega izvršila filozofija, napisati:

»... ne znam kojim me slučajem posred srca ugrizla, jače od zmijskog ujeda i, ubrizgala svoj otrov u sve moje žile,

zbog čega se usamih narednih pet godina... potom to iščeznu... Kad se spustih, ostadoh na razini govornika, a zatim pjesnika...».³

U kontekstu svoga istraživanja definicije povijesti Petrić i opet ponavlja svoje shvaćanje ukletosti filozofije i njena djelovanja na ljude. I kao što će anatomski prodirati u slojeve »nevidljive, unutarnje knjige duše« tamo, isto će tako ovdje prodrijeti u slojeve *slike ideja* (jer je to Petrićevo shvaćanje pjesništva), u riječi pjesnika kao osjećaje duha, u njegovu filozofiju koja je hrana njegova pjesništva, razuma i intelekta.⁴

Metaforičku poruku mladom prijatelju koju iskazuje Petrarčin sonet Petrić čita kroz neoplatoničko-kršćanski aparat, ali i grčke metafizičke tradicije. Petrarkine simbole Petrić prevodi u jezik filozofije ne bi li rasvijetlio pjesnikov intelektualizam, i na taj način razumio ga i protumačio u njegovu univerzalnom značenju, tragajući za njegovim intelektualnim korelatom. To su, primjerice, aluzije na Homera i Hesioda, Muze i Helikon. Muze (*«cognitioni del nostro intelletto»*) antiknih teologa, ili simboli blaženstva i ljubavi, simboli lovora i mirte, u Petrićevoj koncepciji ulaze kao momenti rasprave o božanskim zanosima koje će kasnije razrađivati i u svojim pjesničkim dekadama. (*«... de i quattro furori divini, il primo sempre è il Poetico, il secondo il misteriale, il terzo il profetico e l'ultimo l'amoroso...»*, p. 66). Petrarca će, tumači Petrić, uzeti simbole lovora i mirte da bi platonički predstavio dva najodličnija i najbožanskija zanosa koje čovjek može steći s pomoću filozofije (p. 67). Ističući i ljubavni zanos koji stoji na najvišem stupnju savršenstva, kao sinonim sreće i istine, Petrić je poistovjećuje s ostvarenjem svete filozofije, ficinijanski zamišljene, a ta je »siromašna i gola«, jer je upravo ostvarenje potpuno i dovršeno. Filozofi kao ljubitelji mudrosti ne teže za zemaljskim dobrima. Studijem filozofije približavamo se daru proroka, sposobnosti dospijevanja do cilja svete filozofije, blaženstva, dobra i savršenstva, a to i jest »najdragocjeniji i najbogatiji plod ubran od tako velikog napora koji neuka svjetina smatra ispraznim«.

Petrićeve koncepcije izložene u sklopu tumačenja Petrarkina soneta odaju već jasno formiranje kako njegove osobne filozofske orijentacije tako i njegovih estetskih koncepcija. Padovanski studij kojemu kronološki pripada ovaj Petrićev spis, ostavio je jasan trag na kontinuitet njegove misli, platonički obojenoj, jer ta jedina vodi istini. Ta je, kao mistična filozofija, srodna kršćanskoj doktrini, i tu spregu Petrić izvodi izravno na Pe-

³ *Della historia dieci dialoghi*. Venetia 1560, Dial. II, *Bidernuccio*.

⁴ *Ib.*, Dial. III, *Contarini*.

trarkinu tekstu. Spomenuto razdoblje Petrićeva formiranja filozofskog prati struja mistične filozofije kao zajedničko obilježje talijanske kulture 16. stoljeća.

Kako u sferi političkog utopizma (*La Città felice*), tako i u sferi kritičko-literarnih preokupacija, a jednako i u pripremnom razdoblju doktrina o poetici, kod Petrića jasno uočavamo elemente magijske i mitske tradicije, načela njegove pjesničke teorije i, šire uzevši, njegove »književne estetike«.

I sâm zahvaćen platoničkim »zanosom«, Petrić je u svom mladenačkom razdoblju, kojemu pripada i ovaj spis, impresioniran istovjetnim Petrarkinim interesom za etičko-filozofske probleme, za Platona i neoplatonička shvaćanja, spoznajno-teoretsku problematiku, Petrić nije mogao ostati ravnodušan za Petrarkin cilj filozofije koji je u svem odgovarao i njegovu: postizanju spoznaje i ljubavi, izraslim u letu za »božanskim Platonom«.

Religijsko-etička pitanja koja su sadržana u Petrarkinu sonetu, njegova moralna filozofija, njegova autonomnost i nepripadnost ijednoj školi, bliski su Petrićevoj orijentaciji. Svojim učenjem o najvišem Dobru i vječnoj istini (*veritas absoluta, die aeterna, sapientia infinita, bona, die simplicissima et infinita forma*)⁵ njegova aristotelijanski postavljena i zamišljena hijerarhičnost svega postojećeg (od elementarnog, vegetativnog, animalnog, racionalnog do intelektualnog), njegova koncepcija duše kao *substantia separata*, najplemenitijeg dijela prirode i tijela kao staništa duše, njegova skepsa u zemaljski bitak, njegova zaokupljenost »veličajnom službom« koju obavlja tek »mala družba«, njegov ideal duhovne izdvojenosti, u osnovi aristokratski ideal (*De vita solitaria*), Petrić je u cijelosti prihvatio i tako ga i interpretirao.

U Petrićevim analizama prepoznajemo literarno-humanistički ideal koji će svoje konkretno ostvarenje naći u njegovu idealu države, grada sreće u kojemu vladaju *recta sapientia* i *bona voluntas*. Tu su zatim ideali najranijega razdoblja njegova filozofiranja, prezentirani kroz rastvorbu pjesnikovih tvorbi, ideje najvišega smisla, postojanja, spoznaje i ideala sreće koji je moguće postići spekulativnim vrlinama u kojima se jedino može riješiti dijaspora povijesnoga i pojmovnoga.

Ne slučajno Petrić svoja izlaganja o najvišem cilju filozofije stavlja u medij umjetnosti. I obrnuto, pjesnikovo umovanje predstavljat će vodilju u politološku materiju gdje će i opet reflek-

⁵ *Petrarca, De vera sapientia*. Usp. također: *Schmelzer, Heinrich, Petrarca's Verhältnis zur vorausgehenden christlichen Philosophien des Abendlandes*. Bonn, 1911.

sije o sreći čovjeka u njegovoj zajednici naći plodno tlo konkretnih njegovih ideja, i opet zasnovanih i sagledanih u obzoru Platonovih etičkih koncepcija.

Koliko se u osnovi podudaraju Petrićeva interpretacija baš posljednjih stihova Petrarkina soneta s posvetom u njegovu *Sretnom gradu*. U Petrarkinu sonetu: »Drugim ćeš putem imat malu družbu«, a u Petrićevoj posveti Urbanu Vigeriju dalla Rovere i Girolamu dalla Rovere, u *Sretnom gradu*, sretan grad olakšat će uspon na *brdo sreće* kamo pristižu tek rijetki, ali *drugim putem*.

I sâm pjesnik (ne zaboravimo, Petrić je napisao i ep *L'Eridano*, pohvalu kući d'Este), Petrić je svojim pjesničkim temperamentom, posredno, preko Petrarke, ispomažući se pjesničkim sadržajem izložio svoje najviše koncepcije koje će razraditi kasnije i dati im cjelovit, zaokružen oblik.

Petrićev književno-kritički postupak jest, kažimo na kraju, uspjelo izlaganje najviših principa moralne filozofije pjesnika iz Valchiuse. Upravo Petrarkom Petrić otpočinje tematski eksplicakciju žive tradicije klasika i humanizma. Petrićeva filozofska književna kritika ima svu potrebnu subtilitas explicandi. Utok obzora pjesnika i filozofa u obzor interpretatora postiže svoju vrhu: tekst se objašnjava, transponirajući se na ravan značenja *za nas*, i na taj način, kritički je razložen. Čineći tu dvostruku operaciju čitanja, idući *od* teksta i krećući *k* njemu, idući od tijela pjesme njenoj duši (pojmu-značenju), od pojma izričaju, Petrić čita Petrarkin sonet kao znak znaka koji gradi temelje istini, u sklopu humanističkih koncepcija njegove poetike (odnos pjesništva i filozofije, bit pjesništva).

Analizirajući Petrarkin sonet kao svojevrsan pokušaj gradnje temelja istini, Petrićevo čitanje kao mišljenje upravljeno je posredno na ideju znaka sâmoga, ono se orijentira prema duši pjesme, odnosi se na apsolutnu unutarnjost koja se prekriva riječju kao velom, a interpretacija je otkriva. Tako se otkriva filozofijsko značenje Petrarkina soneta, stvoreno od slika, objavljivanja najviše mudrosti. U takvu kontekstu, Platonovo shvaćanje istine koja se piše u duši, postaje signalom Petrarkina živoga interesa za staru pjesničku filozofiju koja je prvotno bila alegorijska teologija, i koja se ostvaruje u njegovoj velikoj *Obrani poezije*, a tu upravo Petrić nalazi potvrdu za osobni korpus filozofskih doktrina i normi. Štaviše, tu, u pjesničkoj konkretizaciji renesansne koncepcije *poeta vates*, sa svim poznavanjem velike literature o pjesništvu njegova vremena,⁶ kao i sa svom odanošću tokovima nasljeđa, Petrićeva interpretacija Petrarkina soneta otvara put budućoj antiaristotelovskoj liniji, ona je, u posljednjem

⁶ Vidi: Weinberg Bernard, *Trattati di poetica e retorica del Cinquecento*. Bari, Laterza, 1970.

značenju, obrana Platona i platoničke filozofije, već križane s orijentalnim doktrinama. Premda još gotovo sva u sjeni budućeg njegova opusa, *Nove Filozofije*, ova rana, mala rasprava, tipična je renesansna interpretacija, ali već posjeduje sve obilježbe Petrićevih koncepcija o nerazdvojnosti filozofije i teorije književnosti, konkretnije pjesništva.

Petrićeva analiza u tom je smislu zanimljiva i iz aspekta problematike istraživanja oblika kritičkih saopćavanja razdoblja renesanse kao i za povijest »književnih prikaza«.

Petrićevo čitanje slika je pojmovna znanja koje je naš autor akumulirao već u najranijoj fazi svoga mišljenja (Petriću je tada svega dvadesetdvije godine), ono smjera zasnivanju književne teorije u malomu, i ono je svjesno svoje misije. A ta misija jest obnavljanje staroga Platonova nasljeđa.

Zusammenfassung

Der Reihe der Literaturhistoriker, Kritiker und Interpretatoren Petrarca können wir im weitesten Sinn auch den Namen Franjo Petrić beifügen, da wir ihn als einen der ersten Petrarcologen in der kroatischen literaturphilosophischen Tradition bezeichnen dürfen.

Die Analyse von Petrić, oder besser sein Lesen (la lettura, wie Petrić selbst sagt) eines Sonetts aus Petrarca »Zerstreuten Reimen« (La Golla e il Somno, Rachen und Traum) enthält die grundlegende Konzeption sowohl seiner Philosophie und seiner Theorie der Dichtung als auch die wesentlichen Züge der dichterischen Sprache. Petrićs Atomisierung des Symbols und der Metaphorik in Petrarca Sonett verweist auf die Fruchtbarkeit von Petrićs Geist, auf den Eros seiner Interpretation und seine humanistische Kultur. Der Kommentar Petrićs ist der Kommentar eines gebildeten und aufmerksamen Lesers, der bei Petrarca die Erkenntnis, die Wahrheit und Weisheit, die höchsten Prinzipien der platonischen Philosophie sucht, da Petrarca als »Flug zum erhöhten« Plato zu lesen ist, wie das Petrić sagt.

Petrićs exakte Analyse des Sonetts können wir als eine der ersten poetologischen Analysen aufnehmen, als Darlegung der neoplatonischen Philosophie. Hier werden schon Anfänge eines ernsthaften wissenschaftlichen Zugangs zu einer Reihe von Problemen wie das die Theorie der Inspiration, das Verhältnis der Philosophie und der Kunst, der Philosophie und dem Leben, des Ewigen zum Vergänglichen, die Sprachproblematik, die Problematik der Seele, des Intellekts, der Vernunft, des Willens, der menschlichen Natur und der theoretischen Erkenntnis sind, erkennbar.

Petrićs Sonett wird also zum Prätext der Ausarbeitung einer Reihe von religiös-ethischen Problemen, der Moralphilosophie Petrarcas, die Petrić mit Hilfe des neoplatonisch-christlichen Apparates und der griechischen Philosophie liest.

Die frühe Schrift von Petrić gehört in den Zeitraum der Studien Petrićs in Padua (sie wurde 1552 als Einführung zu einer politologischen Studie »die glückliche Stadt« (La Città felice) verfaßt und entdeckt uns schon seine philosophische Orientierung, die er später in Form eines ausgearbeiteten Systems entwickeln wird.

Bei Petrarca, dem Dichter mit reichem Gefühlsleben, mit starker Empfindsamkeit, Denkfähigkeit und allgemeiner humanistischer Bildung, breiter geistiger Kultur im philosophischen und literarischen Bereich entdeckte Petrić dieselben Beweggründe, die auch unsere petrarkistischen Dichter hatten, aber auf dem Gebiet oder, besser gesagt, auf der Spur der Lehrer Platos von der Idee, die zugleich auch die Nahrung für Petrarcas Dichtung sind.

Deshalb ist diese frühe Schrift Petrićs, also gerade der Kommentar zu Petrarca interessant in der Erkenntnis der Genesis und des Reifens der Spekulativität bei Petrić, die sich in verschiedenartigen und zahlreichen Bereichen versucht, interessant für die Biografie einer interessanten und in vielem noch nicht zu Ende untersuchten Eigenheit.